

орієнтованому освітньому процесі використовуються методи, які враховують індивідуальні властивості особистості, забезпечують її ціннісно-смысловий розвиток, формують здатність до моральної саморегуляції і творчої самореалізації.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Дряпіка В. І. Теорія і практика формування ціннісних орієнтацій педагога-музиканта. – К. – Кіровоград, 2000. – 226 с.;
2. Надырова Л. Л. Струны общности: теоретические основы развития эмпатии у студентов музыкально-педагогических факультетов. — Владимир: ВГПУ, 1999. — 318с.;
3. Олексюк О. М. Формування духовного потенціалу студентської молоді. – К.: КІПК, 1996. – 253с.
4. Ражников В. Г. Динамика художественного сознания в музыкальном обучении: Дисс. в форме науч. докл. д-ра пед. наук. — М., 1993. — 60с.;
5. Щедровицкий П. Новшества и инновации // Учительская газета. — 1995. — № 22-23.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Негребецька Ольга Миколаївна – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: вивчення і впровадження інноваційних технологій у навчанні студентів-музикантів.

ПЕДАГОГІЧНА СИТУАЦІЯ ТА ЗАВДАННЯ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ

Олена НЕПОКРИТА (Кіровоград)

В статті аналізуються визначення понять «ситуація» та «завдання», розкривається їх суть, значимість, ефективність застосування. Розглядаються відмінні підходи щодо аналізу цих понять різними авторами.

В статті анализируются определения таких терминов как «ситуация» и «задание», раскрывается их суть, важность и эффективность использования. Рассматриваются разнообразные подходы анализа этих понятий многими авторами.

Ключові слова: педагогічна ситуація, педагогічне завдання, аналіз педагогічної ситуації, розв'язування педагогічної задачі.

Впродовж усього історичного шляху розвитку людства важливість педагогічної праці невинно усвідомлюється, збагачується та вдосконалюється. Становлення професіоналізму педагогічної діяльності розробляється повсякденно та успішно в психології, педагогіці, акмеології й інших науках. Формування творчої особистості майбутнього педагога й оволодіння професіональними вміннями може бути здійснено лише за умов максимального наближення до кооперації, співпраці з вихованцями за допомогою аналізу, детального розгляду педагогічних ситуацій та розв'язування педагогічних завдань. Ці два методи навчання водночас є дуже схожими за значенням та різними за видом діяльності. Завдання треба вирішувати та ще й виконувати правильно, а ситуацію

необхідно аналізувати, обговорювати і тут ми вже не можемо сказати, чи правильно її проаналізували або ні, в ній важливий результат. Застосування цих методів у процесі навчання призведе до покращення та ефективності професійної системи підготовки майбутніх фахівців.

Аналіз науково-педагогічних джерел вказує на те, що існують різні підходи щодо визначення понять «ситуація» та «завдання». Значення та зміст педагогічної ситуації розглядали Г. Вершловський, І. Зязюн, Л. Спірін, Н. Бордовська, Г. Костюк, Ю. Костюшко, Ю. Бабанський, С. Гончаренко та інші. Про ефективність застосування педагогічних ситуацій зазначали В. Федорчук, І. Коновальчук, Н. Кузьміна, Ю. Кулюткіна, М. Фрумкіна та інші. Методи моделювання педагогічних ситуацій вивчали Г. Бал, О. Дубасенюк, О. Березюк, А. Вербицький та інші. Вивченням дидактичних аспектів завдань займалися М. Богданович, О. Савченко, Т. Бельчева, О. Мороз, Т. Потоцька, Б. Друзь, Б. Сітарська та інші. Такі автори, як В. Оконь, М. Радвілович, А. Гуральський, Т. Томашевський, Е. Ненська, В. Шевчук та інші досліджували важливість завдань, їх природу та значимість.

Мета нашої статті полягає в тому, щоб виявити та розкрити сутність понять «ситуація» і «завдання», проаналізувати їх зміст, значимість, важливість у процесі підготовки майбутніх учителів з метою її відповідності новітнім темпам розвитку національної освіти України. Така потреба зумовлена наявністю певних суперечностей між дійсним станом підготовки та необхідністю впровадження інноваційних методів навчання, між теоретичними розробками та відсутністю практичних технологій їх застосування у вищих закладах освіти.

Педагогічний процес професійної підготовки майбутніх учителів є цілеспрямованою, свідомо організованою та динамічною взаємодією викладача й студентів, у процесі якої вирішуються певні завдання, розбираються, аналізуються ситуації. Цей процес є цілісним, органічно поєднує в собі навчальну діяльність та виховну, суть якого полягає у передаванні досвіду наступним поколінням. Цьому сприяють такі методи навчання, як розв'язування навчально-педагогічних ситуацій та виконання таких же завдань.

Системотворною ланкою педагогічного процесу є цілеспрямована педагогічна діяльність, що є взаємодією між викладачем та студентом, носієм якої є спеціально підготовлена людина-педагог. Окрім того, головним компонентом системи, в якій протікає педагогічний процес, є студенти, які виступають як центр усього педагогічного процесу та разом з викладачем створюють власну систему й одночасно виступають, як об'єкти та суб'єкти педагогічного процесу. Мета цього цілісного процесу полягає у підпорядкуванні усіх його компонентів (зміст, умови та

взаємодія учасників процесу) формуванню всебічно та гармонійно розвиненої особистості.

Педагогічний процес можна розглядати, як безперервний ланцюг педагогічних ситуацій. Педагогічна ситуація виникає внаслідок взаємодії педагога зі студентами, студентів між собою та з оточуючим. Якщо в педагогічній ситуації виникає мета, яка має бути досягнута шляхом перетворення умов ситуації, тоді виникає й педагогічна задача, яка в свою чергу вимагає розв'язання шляхом аналізу, все тієї ж, педагогічної ситуації. Педагогічні задачі мають розв'язувати педагогічні суперечності, що супроводжують педагогічний процес. А вони виникають унаслідок несумісності між педагогічними уявленнями, концепціями, що застаріли, і новими вимогами до особистості, які обумовлені постійними змінами довкілля та її розвитком.

На перший погляд розуміння цих двох понять «ситуація» та «завдання» може здаватися, що вони є тотожними, рівнозначними між собою, але все ж таки є деякі тонкощі, які їх виокремлюють одне поняття від іншого.

Завдання конкретизують основну дидактичну мету через передбачення проміжних результатів навчання, сутність яких залежить від змісту навчального матеріалу. Навчальні завдання постають перед студентами поетапно, відповідно руху думки від первинного сприймання до повного засвоєння, враховуючи при цьому, що є найбільш суттєвим у змісті матеріалу, що вивчається.

Так автор Т. Бельчева, вважає, що професійне уміння вчителя початкових класів складати та розв'язувати завдання є творчим, оскільки організовує навчальний матеріал у вигляді системи навчально-пізнавальних завдань, конкретизує, доповнює новими задачами, що вже існують. Навчально-пізнавальні завдання є видом навчально-пізнавальної діяльності й водночас виступають спільним об'єктом пізнавальної дії викладача й студента, яка реалізується по ходу безпосереднього складання та розв'язування ним цих завдань [1; 7].

На думку М. Радвіловича завдання – це реформування певного існуючого порядку елементів у бажаний порядок; це планування майбутньої дії, яка є частиною цілого [5; 67]. В. Оконь вважає, що завдання – це ситуація, в якій з'являється якась потреба чи необхідність подолання певних труднощів. Ефектом завдання є певне досягнення в матеріальній сфері чи системі вартостей [5, 67]. З цього визначення ми можемо побачити, що завдання без ситуації, як і ситуації без завдань не може існувати. Вони дуже тісно між собою взаємопов'язані.

Ситуація – сукупність умов і обставин, що створює певне становище та викликає ті чи інші взаємини людей. Педагогічна ситуація – складова педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і

бажаним рівнями навченості та вихованості учасників навчально-виховного процесу, які враховує викладач, добираючи при цьому способи впливу, стимулюючи розвиток особистості.

Педагогічна ситуація виникає як наслідок інтеграції певних явищ, інколи доволі віддалених за часом і якісно неоднорідних. Виступаючи окремими і часто зовнішньо незалежними фактами життя студента та діяльності педагога, ці події в межах окремої педагогічної ситуації виявляються взаємопов'язаними. Сторони, що взаємодіють можуть входити в ситуацію як відносно незалежні, самостійні структурні одиниці. Викладач діє, виходячи з логіки розвитку події, а студент відчуває себе «зануреним» у контекст інших системних подій. І кожного разу ситуація може розвивається як якісно інша система, хоча, здавалося б, що викладач та студент одні й ті самі. А справа у тому, що вони щоразу входять у кожен з цих завуальованих систем тільки певними своїми рисами, а це визначає як ієрархію чинників, що породжують ситуацію, так і генезис її розвитку.

Л. Красюк вважає, що моделювання педагогічних ситуацій передбачає створення таких ситуацій-моделей, де реальні об'єкти замінюються символами, а взаємостосунки між учасниками діяльності складаються неприродно, вони організовані спеціально під керівництвом викладача, який створює умови максимального наближення до майбутньої професійної діяльності студентів; а готовність майбутнього вчителя початкової школи до моделювання педагогічних ситуацій у системі професійної освіти, на думку автора, це – цілісна якість особистості, що характеризується єдністю знань, умінь, навичок і здібностей [4; 7].

Для того, щоб вміло вирішувати будь-які ситуації чи завдання вчитель має бути озброєний не лише теоретичними знаннями. Для цього необхідно мати неабиякий рівень розвитку педагогічної майстерності, культури й обов'язково творчості. Педагогічна культура – сутнісна характеристика особистості вчителя, що відображає динамічну систему професійних цінностей діяльності та поведінки викладача; це та форма діяльності, в якій відображається історично визначений рівень розвитку суспільства й людини. За допомогою педагогічної майстерності забезпечується високий рівень самоорганізації професійної педагогічної діяльності, здатність оптимально вирішувати педагогічні задачі, забезпечується високий рівень ефективності навчально-виховного процесу, досконало та творчо вчителем здійснюються професійні функції. А наявність педагогічної творчості у педагога дає можливість знаходження нових пошуків вирішення тих чи інших задач. Це як знахідка або педагогічний винахід, які призводять до усвідомлення нових високоефективних систем навчання.

На думку К. Обуховського, завдання – це один з чинників, що регулює будь-яку діяльність і творчу теж, це рушійна сила всієї діяльності, всіх психічних процесів і дій та властивих цим процесам і діям механізмів, це відмінність між бажаним і дійсним станом, яка мотивує виникнення умов і програм дій, спрямованих на усунення цієї відмінності [5; 70]. В. Шевчук визначає завдання як досягнення мети, зумовлене певними потребами особистості та суспільними потребами, які особистість ставить сама перед собою або це робить хтось інший. Поставлена мета має сенс лише тоді, коли проблемна ситуація зацікавлює студентів, і в цей момент з'являється завдання викладача, яке може стати завданням студентів, або просто буде ними схвалене.

Аналізуючи судження різноманітних авторів можна відзначити, що в загалі, завдання – цілісна структура, окремі елементи якої вимагають пізнання, проектування, обґрунтування та мають становити певний визначений порядок розв'язання. Виконання завдання обов'язково має складатися з чотирьох етапів: виявлення проблемної ситуації, визначення дій розв'язання та принципове обґрунтування їх вибору, визначення кінцевого результату. В цілому, завдання виникає з будь-якої ситуації, де є стан порівняння, уподібнення, зіставлення, ствердження. Розв'язання завдань є процесом педагогічної діяльності, а вона мотивується не тільки ситуацією, але й психічними процесами учасників навчально-виховного процесу.

В. Федорчук надає таке визначення педагогічної ситуації – це фрагмент педагогічної діяльності, що містить суперечності між досягнутим і бажаним рівнями вихованості учнів і колективу. Майстерність вчителя виявляється тоді, коли він усвідомлює педагогічну ситуацію, ставить перед собою мету та формулює педагогічну задачу. Тобто, ситуація стає задачею за умови цілеспрямованої педагогічної діяльності: педагогічна ситуація + мета = педагогічна задача. Таким чином, педагогічна задача – це результат усвідомлення вихователем у педагогічній ситуації необхідності розробки системи професійних дій і прийняття їх до виконання. А педагогічні задачі, які педагог висуває і вирішує, спираються на аналіз конкретної ситуації [6; 18].

І. Коновальчук, вважає, що педагогічна ситуація – складова частина педагогічного процесу, яка характеризує його стан у певний дискретний момент (у часі та просторі) [6; 23]. В. Безрукова зазначає, що феномен педагогічної ситуації полягає в тому, що, будучи інтегративною по суті, не можна із ситуацій створити форму, як і не можна з форм створити педагогічну систему. У цьому й полягає надзвичайна складність при проектуванні педагогічного процесу на рівні його конструювання для використання в конкретних умовах реальними учасниками навчально-виховних відносин [4; 12].

А. Чернишов. надає таке визначення, педагогічна ситуація – короткочасна взаємодія викладача зі студентом на основі протилежних норм, цінностей та інтересів, що супроводжуються значними емоційними проявами і спрямовані на перебудову сформованих взаємин. [7; 6].

Пошук виходу з педагогічної ситуації є творчою задачею, яка може бути розв'язана за технологією наукового дослідження, де перший етап – характеристика проблеми, другий – формулювання гіпотези її розв'язання, третій – експериментальна перевірка, четвертий – аналіз одержаних результатів та їх відповідності висунутій гіпотезі. Типове розв'язання педагогічної ситуації може включати такі основні етапи: чітке бачення та усвідомлення педагогічної проблеми; формулювання на її основі конкретної задачі; аналіз вихідних даних, який допоможе сформулювати правильне педагогічне рішення. Також треба звернути увагу і на місце, час, внутрішні та зовнішні причини виникнення ситуації, індивідуальні й вікові особливості учасників. При цьому слід подбати про активну роль у розв'язанні проблеми самих студентів, що забезпечить власне виховний момент педагогічної ситуації. А також при підведенні підсумків необхідно перевірити чи сприяло розв'язання такої ситуації розвитку особистості студента (інтелектуальні, емоційні, моральні, вольові якості).

Н. Бордовська та А. Реан під педагогічною ситуацією розуміють комплекс умов, при яких зважається педагогічна задача [2; 16]. Г. Бал та Г. Костюк вважають, що педагогічна ситуація – це система, де обов'язковими компонентами є матеріальний чи ідеальний предмет, що перебуває в деякому початковому стані, а також модель стану розглянутого предмета [2; 32].

Отже, проаналізувавши розмаїття думок та поглядів вчених про сутність і значимість двох понять («ситуація» й «завдання») можна сказати, що ці два специфічні терміни не є однозначними, вони обидва виникають в процесі навчання і залежать пропорційно один від одного. Вони обидва виступають важливими елементами не лише у процесі навчання, але й виховання майбутніх вчителів, які активізують пізнавальну, розумову, професійну, самостійну, творчу діяльність студентів. Цінність цих методів полягає в тому, що їх використовують в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців, як проміжну ланку між теорією та практикою, хід вирішення яких вимагає від викладача чіткого усвідомлення кінцевої мети та прийняття найкращих оптимальних рішень.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Бельчева Т.Ф. Формування готовності майбутніх учителів до складання та розв'язування навчально-пізнавальних завдань у початковій школі: Автореф. дис. ... канд.

пед. наук: 13.00.04 / Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка / Т. Ф. Бельчева. – Кіровоград, 2008. – 20 с.

2. Бордовская Н. В. Педагогика: учеб. для вузов. / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – С.-Пб. : Питер, 2001. – 304 с.

3. Зазюн І. А. Краса педагогічної дії / І. А. Зазюн, Г. М. Сагач. – К. : Українсько-фінський інститут менеджменту і бізнесу, 1997. – 302 с.

4. Красюк Л. В. Формування основ професіоналізму майбутніх учителів початкових класів у процесі моделювання педагогічних ситуацій: Автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України / Л. В. Красюк. – К., 2008. – 20 с.

5. Сітарська Б. Теоретичні і методологічні засади дидактичних завдань з педагогіки у процесі підготовки та вдосконалення вчителів / Б. Сітарська / Ігор Родюк (пер. з пол.). – К. : Основа, 2005. – 364 с.

6. Федорчук В. В. Основи педагогічної майстерності. / В. В. Федорчук — Кам'янець-Подільський : Видавець Зволейко Д., 2008. – 140 с.

7. Чернишев А. С. Практикум по решению конфликтных педагогических ситуаций. / А. С. Чернишев. – М. : Педагогическое общество России, 1999. – 186 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Непокрита Олена Володимирівна – аспірант кафедри педагогіки початкової освіти та соціальної педагогіки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.

Коло наукових інтересів: система навчально-педагогічних ситуацій у підготовці майбутніх учителів початкових класів до оцінювальної діяльності.

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПОВНОЦІННОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ КОМПЕТЕНІЗАЦІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

Олена НІКІТІНА (Кіровоград)

У статті досліджується вплив компетентнісного підходу на формування повноцінної навчальної діяльності на сучасному етапі розвитку початкової освіти.

В статье исследуется влияние компетентностного подхода к формированию полноценной учебной деятельности на современном этапе развития начального образования.

Ключові слова: компетентнісний підхід, ключові компетентності, вміння вчитися, навчальна діяльність, молодший школяр.

Постановка проблеми. Зміни, які швидкими темпами відбуваються в соціально-економічній сфері, в духовному, моральному житті суспільства, поява різноманітних джерел інформації, зміна уявлень про загальну культуру суспільства в цілому та кожної особистості зокрема, потреба у висококваліфікованих фахівцях на ринку праці – визначає необхідність переосмислення суспільного уявлення про роль і зміст освіти в житті людини. Освіта багато в чому визначає особистісні якості кожної людини, її знання, вміння та навички, світогляд, моральні пріоритети, і, відповідно, сприяє формуванню культури. На сучасному